

Enorma resurser går till upprustning

Världens samlade militärutgifter uppskattas idag ligga på astronomiska 1 339 miljarder dollar per år; ca 11 000 miljarder kronor. En positiv trend av allmän nedrustning skulle alltså inte bara göra världen säkrare utan också frigöra enorma resurser.

Efter en lång period av kyligt internationellt klimat och militaristisk politik finns idag tecken på att världen kan vara mogen för konkreta steg på nedrustningsområdet, särskilt i fråga om kärnvapen.

KÄRNVAPEN

Bland vapenslagen i världen har kärnvapnen en särställning. Inga andra vapen kan åstadkomma samma förödelse. Ett krig med kärnvapen inblandade skulle få katastrofala och oöverskådliga konsekvenser för hela mänskligheten. Världens ledare är därför överens om att ett kärnvapenkrig måste undvikas till varje pris.

Trots att de alltså inte är tänkta att användas finns idag 25 000 kärnvapen i världen. Av dessa är 10 200 operativa, dvs direkt användbara, medan 15 000 ligger i lager. Enorma summor läggs kontinuerligt på utveckling, övervakning och underhåll av kärnvapen. Argumenten för att försöka göra sig av med dem är uppenbara. Så länge någon stat har tillgång till kärnvapen kommer det att finnas andra stater som också vill ha det. Och så länge dessa vapen existerar finns också en risk att terrorister skulle kunna få tillgång till dem.

INTERNATIONELLA AVTAL OM KÄRNVAPEN

Icke-spridningsfördraget, NPT (*Non-Proliferation Treaty*), från 1970 är det absolut viktigaste internationella avtalet om kärnvapen. Avtalet handlar om både nedrustning och icke-spridning av kärnvapen och om fredlig användning av kärnenergi. *Läs mer om NPT på nästa uppslag!*

START 1-avtalet (*Strategic Arms Reduction Treaty*) från 1991 mellan USA och Ryssland begränsar antalet kärnstridsmissiler och innehåller också regler om skriftligt förtroendeskapande åtgärder. Det är viktigt eftersom det är den enda mekanismen

Bild: Wong Yeung Kong, Kina

som ger de två staterna insyn i varandras kärnvapenstyrkor. Avtalet löper ut i december 2009 men parterna har tillkännagivit att de kommer att förhandla fram ett nytt avtal och då minska antalet tillåtna stridsmissiler ytterligare.

Provstoppsavtalet, CTBT (*Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty*), blev klart 1996 men har ännu inte trätt i kraft. De officiella kärnvapenmakerna USA, Ryssland, Storbritannien, Frankrike och Kina har ingått ett frivilligt stopp för kärnvapenprov. En organisation med sekretariat i Wien, *Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization* (CTBTO), arbetar med att bli en bygga upp ett världsomspännande system för kontroll och övervakning i fråga om kärnvapenprov. Barack Obama har tillkännagivit att USA snarast kommer att ratificera avtalet.

Ett avtal för kontroll av klyvbart material, FMCT (*Fissile Material Cut-off Treaty*) har ännu inte slutits men betraktas som en nödvändig del av ett internationellt regelverk kring kärnvapen. FMCT skulle bli en förbjuda nyproduktion av klyvbart material för vapenändamål. Det finns förhoppningar om att Nedrustningskonferensen i Genève ska återuppta förhandlingar om ett sådant avtal. *Läs mer om Nedrustningskonferensen på nästa uppslag.*

En konvention mot kärnvapen, NWC (*Nuclear Weapons Convention*), har föreslagits av bl a den globala gräsrotskampanjen ICAN (*International Campaign to Abolish Nuclear Weapons*). Konventionen skulle ta ett helhetsgrepp om kärnvapenfrågan och förbjuda utveckling, tester, produktion, lagerhållning, handel, användning och hot om användning av kärnvapen. Ett utkast till konvention finns redan och har tagits fram enligt samma modell som bl a Ottawakonventionen mot minor.

ANDRA NEDRUSTNINGSAVTAL

Kemvapenkonventionen (CWC) trädde i kraft 1997 och syftar till ett totalt avskaffande av kemiska vapen. OPCW (*Organization for the Prohibition of Chemical Weapons*) i Haag, Nederländerna, svarar för genomförandet av konventionen. 187 stater är parter till avtalet och förstöring av lagrade kemvapen pågår.

Konventionen om förbud mot biologiska vapen (BTWC) från 1972 syftar till ett totalt avskaffande av biologiska vapen. Övervakningsmekanism saknas.

Konventionen om konventionella vapen (CCW) från 1980 reglerar eller förbjuder olika vapentyper, däribland brandvapen, permanent förblindande laservapen

och vissa minor.

Ottawakonventionen (*Mine Ban Treaty, MBT*) trädde i kraft 1999. Konventionens huvudsyfte är ett absolut förbud mot användning, utveckling, tillverkning, anskaffning, överföring och lagerhållning av personminor. Den handlar även om röjning av minfält, stöd till minoffer och hjälp med förstöring av minor.

Konventionen mot klustervapen (*CCM*) tillkom 2008. Sverige signerade konventionen i december 2008. Den träder i kraft när 30 länder har ratificerat den.

AKTÖRER MED KOPPLING TILL FN:

Nedrustningskonferensen

Nedrustningskonferensen i Genève (*Conference on Disarmament, CD*) är det enda permanenta multilaterala förhandlingsforumet i nedrustningsfrågor. Konferensen inrättades 1979 som ett resultat av FN:s generalförsamlings första specialsession om nedrustning. CD är formellt fristående från, men samtidigt mycket starkt kopplad till, FN. 65 stater är medlemmar.

CD:s sekretariat och möten är förlagda till FN:s Genèvekontor (UNOG). Chefen för UNOG är också generalsekreterare för CD och CD:s budget är en del av FN:s. CD sätter dock sin egen dagordning och fastställer själv huvuddragen i reglerna för hur den ska arbeta.

CD samlas årligen och mötet delas in i tre delar som pågår sju till tio veckor vardera. Ordet "konferens" är därmed kanske lite vilseledande eftersom man ofta tänker på konferenser som kortare händelser.

Nedrustningskonferensen har alla slags nedrustningsfrågor på sin dagordning. Allt från kärnvapennedrustning till minskning av konventionella väpnade styrkor. Även ett så långtgående mål som framtagandet av ett fullständigt program som leder till allmän och total nedrustning i världen står på konferensens agenda.

Samtidigt måste man komma ihåg att Nedrustningskonferensen fattar alla sina beslut i konsensus, d v s alla medlemmarna måste vara överens. CD har därför ofta kritiserats för att vara oförmögen att fatta beslut och "komma framåt". Under stora delar av CD:s historia kan konferensen t o m upplevas som helt lamslagen och blockerad.

Inom Nedrustningskonferensen förhandlades ett avtal om totalförbud mot kärnvapenprov fram 1996 (CTBT) – ett avtal som dock ännu inte trätt i kraft eftersom alla länder som så måste ännu inte har ratificerat

Nedrustningskonferensen i Genève har inte ens kunnat enas om en dagordning sedan 1998. Nu finns nytt hopp om att förhandlingarna ska komma igång

det. Därefter har mycket av konferensens arbete helt gått i stå.

Sedan 2007/08 finns dock vissa förhoppningar om att CD åter ska inleda viktiga nedrustningsförhandlingar, bl a om ett avtal som förbjuder produktion av klyvbart material som kan användas till kärnvapen (FMCT).

IAEA

Internationella atomenergiorganet (*International Atomic Energy Agency, IAEA*) är ett FN-organ som bildades 1957. IAEA arbetar för vetenskapligt och tekniskt samarbete inom det kärntechniska området och för fredlig användning av kärnteknik. En av huvuduppgifterna är också att övervaka att nukleärt material eller utrustning, som är tänkt för fredlig användning, inte används för militära syften. IAEA utarbetar även rekommendationer och råd om reaktorsäkerhet, kärnavfallshantering och transporter av radioaktivt material.

Organisationen har sitt säte i Wien. Mohamed el-Baradei har varit dess generaldirektör sedan 1997 men lämnar denna post i november 2009.

Generalförsamlingens första kommitté

Generalförsamlingens första kommitté är en av sex kommittéer. Den diskuterar frågor rörande nedrustning och internationell säkerhet och förbereder dem för omröstning i generalförsamlingen. Resolutionerna som antas där är inte juridiskt bindande för medlemsstaterna, men kan däremot vara normativt ledande. I kommittén skapas gemensamma definitioner och förståelse som kan gynna arbetet t ex inom nedrustningskonferensen (CD).

FN:s nedrustningskommission

FN:s nedrustningskommission (*UN Disarmament Commission, UNDC*) möts tre veckor om året i New York. Kommissionen består av representanter från alla FN:s medlemsländer och fungerar som ett rådslagsorgan som kan överlägga och komma med rekommendationer gällande olika frågor inom nedrustningsområdet. UNDC förde under flera år en tynande tillvaro men har sedan 2005 återupptagit sitt arbete.

FN:s avdelning för nedrustningsfrågor

Denna avdelning (*Office for Disarmament Affairs, ODA*) vid FN:s högkvarter i New York ger stöd åt generalsekreteraren i nedrustningsfrågor och åt viktiga avtal som inte har egna institutionella strukturer, t ex NPT.

FN:s institut för nedrustningsforskning

Institutet (*UN Institute for Disarmament Research, UNIDIR*) genomför studier och seminarier och ger ut böcker och rapporter.

Kommissionen om massförstörelsevapen

FN:s dåvarande undergeneralsekreterare för nedrustning, Jayantha Dhanapala, tog 2003 i samarbete med den svenska regeringen initiativ till en internationell kommission om massförstörelsevapen. Hans Blix, tidigare generaldirektör för IAEA och chef för UNMOVIC, FN:s vapeninspektion i Irak, fick i uppdrag att leda arbetet.

Kommissionen, även kallad Blixkommissionen, bestod av 14 internationellt erkända experter. Dess slutrapport, med en noggrann redovisning och analys av världsläget beträffande kärnvapen, biologiska och kemiska vapen, presenterades i juni 2006.

Kärnvapnen och icke-spridningsavtalet

Det finns fem erkända kärnvapenstater. Det är USA, Ryssland*, Storbritannien, Frankrike och Kina. Dessa fem länder utgör också de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd, men det finns ingen koppling mellan dessa två fakta. De fem erkändes som kärnvapenstater i och med att Icke-spridningsavtalet (*Non-Proliferation Treaty, NPT*) trädde i kraft 1970 och att det blev just dessa länder berodde på att de hade hunnit skaffa kärnvapen något år innan avtalet öppnades för ratificering.

Utöver de fem kärnvapenstaterna finns tre länder som allmänt anses ha skaffat sig kärnvapen – Indien, Pakistan och Israel – och som ej heller har varit part till NPT som icke-kärnvapenstater. Därutöver finns Nordkorea som undertecknade avtalet som icke-kärnvapenstat 1985, men lämnade det samma 2003 för att ett par år senare förklara att det har kärnvapen.

Alla övriga länder utom Vatikanstaten är parter till icke-spridningsavtalet som icke-kärnvapenstater.

HISTORIEN BAKOM AVTALET

Under 1950- och 60-talet växte det fram en oro över att kärnvapen skulle spridas till fler och fler länder. Även i länder som Sverige övervägdes seriöst tanken att införliva atombomber i det svenska flygvapnets arsenal. Många stater ansåg samtidigt att spridningen av kärnvapentechnologin hotade världsfreden och ville därför förhindra den.

Irland lade 1959 fram ett förslag till resolution inför FN:s generalförsamling. Resolutionen uppmanade världens stater att förhandla fram ett avtal om icke-spridning av kärnvapen. Till att börja med ställde sig stormakterna USA och Sovjetunionen avvisande till ett sådant avtal. Efter Kuba-krisen 1962, då världen stod på randen till ett kärnvapenkrig, upptogs dock förhandlingar om ett icke-spridningsavtal på allvar.

Icke-spridningsavtalet blev klart för godkännande av världens länder 1968. Det trädde i kraft 1970.

INNEHÅLLET I ICKE-SPRIDNINGSAVTALET

NPT har tre olika ändamål. Avtalet syftar

för det första till att *hindra spridning* av kärnvapen, för det andra till att underlätta användningen av *kärnkraft för fredliga ändamål*. Det tredje ändamålet med NPT är *nedrustning* av både kärnvapen och konventionella vapen.

NPT gör en uppdelning mellan kärnvapenstater och icke-kärnvapenstater. Som kärnvapenstater räknas bara de länder som hade tillverkat och sprängt en kärnladdning före 1967 (USA, Ryssland, Storbritannien, Frankrike och Kina). Alla andra länder som vill ansluta sig till NPT måste göra det som icke-kärnvapenstater.

I NPT åtar sig kärnvapenstaterna att inte överlåta kärnvapen till andra stater. De får inte heller hjälpa eller uppmuntra icke-kärnvapenstater att utveckla kärnvapen.

Icke-kärnvapenstaterna förbinder sig att inte ta emot eller tillverka kärnvapen.

För att kontrollera att ingen otillåten tillverkning sker förbinder sig icke-kärnvapenstaterna också att acceptera att deras kärnkraftsanläggningar kontrolleras. Det är det internationella atomenergiorganet, IAEA

Ledande militärmakter

Andel (%) av världens totala militärutgifter. Sverige ligger på plats 26.

1 USA	45,0%	10 Indien	2,0%	19 Taiwan	0,8%
2 UK	4,9%	11 Sydkorea	1,9%	20 Grekland	0,8%
3 Kina	4,8%	12 Brasilien	1,3%	21 Polen	0,6%
4 Frankrike	4,4%	13 Canada	1,2%	22 Iran	0,5%
5 Japan	3,6%	14 Australien	1,2%	23 Singapore	0,5%
6 Tyskland	3,0%	15 Spanien	1,2%	24 Syrien	0,5%
7 Ryssland	2,9%	16 Israel	1,0%	25 Colombia	0,4%
8 Saudiarabien	2,8%	17 Turkiet	0,9%	26 Sverige	0,4%
9 Italien	2,7%	18 Nederländerna	0,8%		

Världens kärnvapenstyrkor

Av totalt mer än 25 000 kärnstridsspetsar i världen var närmare 10 200 utplacerade, operativa, 2008.

Land	Utplacerade stridsspetsar	Land	Utplacerade stridsspetsar	Land	Utplacerade stridsspetsar
Ryssland	5189	Storbritannien	185	Indien	60-70
USA	4075	Kina	176	Pakistan	60
Frankrike	348	Israel	80		

(International Atomic Energy Agency), som utför denna övervakning.

NPT förbjuder icke-kärnvapenstater att skaffa kärnvapen. Avtalet inskränker däremot inte rätten att använda kärnkraft till fredliga ändamål.

De länder som är anslutna till NPT har rätt att forska kring kärnteknik. De får även producera och använda kärnteknik till fredliga syften. Dessutom har de rätt att delta i internationellt samarbete som rör fredlig kärnenergi.

NPT är det enda fördrag med parter från hela världen som stadgar att kärnvapenedrustning ska ske.

Parterna till NPT är skyldiga att förhandla och nå ett resultat om vilka åtgärder som behövs för att stoppa kapprustningen med kärnvapen och för att börja nedrustningen. Staterna ska även förhandla om generell nedrustning av

alla slags vapen. Sommaren 1996 konstaterade den Internationella domstolen, ICJ, (International Court of Justice, ett av FN:s huvudorgan) i ett rådgivande beslut att de länder som är anslutna till icke-spridningsavtalet har en skyldighet att nedrusta.

ICKE-SPRIDNINGSAVTALETS FRAMTID

År 1995 förlängdes icke-spridningsavtalet på obestämd tid. Vart femte år hålls en översynskonferens för avtalet. Konferensen år 2000 innebar ett stort steg framåt i och med att kärnvapenstaterna då själva upprepade att de har gjort ett otvetydigt åtagande om att nedrusta sina kärnvapenarsenaler.

Utvecklingen sedan dess har dock inte varit positiv. Kärnvapen har givits en ökad roll i flera doktriner. Nya kärnvapen och kärnvapenbärare utvecklas.

Översynskonferensen 2005 blev ett fullständigt misslyckande ur nedrustningsdiplomatisk synvinkel.

En del bedömare ser med oro på framtiden för avtalet. Om fler länder t ex skulle följa Nordkoreas exempel och lämna avtalet så skulle detta viktiga avtal kunna kollapsa. En annan utlösande faktor skulle kunna vara om kärnvapenstaterna åter sviker sina löften om nedrustning.

I maj 2010 hålls nästa översynskonferens inom NPT vid FN i New York.

* När Sovjetunionen upplöstes i december 1991 fanns det kärnvapen i fyra av unionens delstater, nämligen Ryssland, Ukraina, Vitryssland och Kazakstan, idag alla självständiga stater. Det beslutades att Ryssland skulle överta kärnvapen och överta Sovjetunionens roll som erkänd kärnvapenstat. De andra länderna har alla anslutit sig till NPT som ickekärnvapenstater.

Webbtips

www.un.org/disarmament

FN:s officiella sida om nedrustning

www.disarmamenthub.org

WFUNA:s webbsida för ungdomar om nedrustning

www.wmdcommission.org

Kommissionen om massförstörelsevapen

www.icnnd.org

The International Commission on Nuclear Non-proliferation and Disarmament

www.icanw.org

The International Campaign to Abolish Nuclear Weapons

www.globalzero.org

Global Zero

www.skrotakarnvapen.nu

www.budkavlen.se

Svenska kampanjer mot kärnvapen

Det här kan DU göra!

1

Den svenska kampanjen Skrotakärnvapen nu har en webbsida med både nyttig bakgrundsinformation och förslag på aktiviteter. Bl a kan man gå in där för att skicka mejl till olika makthavare och för att testa sina kunskaper när det gäller kärnvapen. Kampanjen drivs ideellt av Kalmar läns FN-distrikt.

Se www.skrotakarnvapen.nu

2

Ta reda på om din hemkommun har en tysk vänort. I så fall kan detta vara ett tillfälle att ta upp frågan om USA:s kärnvapen i Tyskland. Försök hitta vägar att nå ut till er vänorts befolkning. Skriv t ex ett öppet brev från folket i er stad till folket i vänorten. Be lokala förmågor om hjälp, tyskläraren på ortens skola kanske t ex kan hjälpa till med brevet. Har er kommun också en rysk vänort så passa gärna på att skriva även dit och förklara er oro över Rysslands enorma kärnvapenarsenal. Er egen lokaltidning kanske vill ställa sig bakom en namnsamling? Kanske kommunpolitiker på er hemort kan skriva till sina partikollegor i vänorten? Endast fantasin sätter gränser!

3

Budkavlen för fred startade i Haparanda i november 2008 och kommer att gå genom Sveriges alla kommuner, från norr till söder. Syftet är att sprida information om kärnvapen och att skapa en folklig opinion inför översynskonferensen om icke-spridningsavtalet 2010.

Läs mer eller engagera dig på www.budkavlen.se